

Засоби маніпулювання аудиторією в Інтернет-медіа в умовах війни

*Іванова Ірина Борисівна, професор кафедри управління соціальних комунікацій,
Харківський національний університет ім. С.Кузнеця
Васильєв Арсеній Сергійович, група 6.01.061. 020.19.1, факультет Міжнародних відносин та
журналістики, Харківський національний університет ім. С.Кузнеця*

У статті розглянуто етичний та практичний аспекти проблеми маніпулювання аудиторією, що запроваджені в Інтернет-медіа в умовах війни в Україні. Як стрижневий елемент маніпулятивних технологій представлено фейкові новини, розглянуто певні історичні та технологічні реалії формування фейку як складової сучасних медіа в цифровому просторі. Висвітлено складові проблеми порушення права людини на інформацію, на самовизначення. Такі правові реалії визначено через негативні впливи на суспільну думку завдяки серіям фейкових новин, ПСО, впливам лідерів думок, громадським організаціям та фондам. Представлено основні тематичні позиції та мету, що переслідують фейкові новини, тригери, що дозволяють маніпулювати аудиторією та спричиняють іміджеві втрати України в умовах війни. У перспективі варто продовжувати дослідження впливу журналістів, соціуму та урядів на розробку алгоритмів захисту прав людини в інформаційній галузі.

Ключові слова: маніпуляції аудиторією, фейки, Інтернет-медіа, маніпулятивні технології.

Розвиток інформаційних технологій сприяв значним змінам у численних соціальних, культурних, навіть світоглядних процесах. Широке використання цих технологій в медіапросторі сформувало новий тип соціальності, змінюючи комунікативні механізми, звички та систему цінностей. Це сьогодні передбачає і зміни в настановах висвітлення та регулювання прав людини в медіапросторі.

Інформація в сучасних суспільствах може бути рушійною основою соціуму, а її монументальний характер визначає глобальний перехід від індустріального суспільства до інформаційного. Необхідною умовою функціонування такого суспільства є зосередженість різних видів людської діяльності на збиранні, обробці та передачі величезних обсягів інформації.

Використання інформаційних ресурсів визначає еволюцію інформаційного суспільства. Інтернет-медіа є одними з найбільш примітних результатів розвитку інформаційних технологій в межах інформаційного суспільства. Інтернет-журналістика, попри свою відносну новизну, конкурує з традиційними різновидами журналістики, є продуктом діяльності інтернет-медіа. Інтернет-журналістика існує в умовах надвисокої динаміки, представники цієї галузі швидко випрацьовують власні правила функціонування та потребують форування власного етичного кодексу.

Попри низку наочних переваг Інтернет-медіа, існує також низка слабких сторін. Однією з них виявилась можливість масового продукування фейкової інформації, новин. Це явище існує вже тривалий час, проте феномен впливу

фейків на масову свідомість досяг найвищого ступеня саме з глобальним поширенням Інтернету та соціальних мереж. І це виявилось не тільки проблемою етичною, а суспільним лихом, який може призвести до трагічних наслідків.

Інтернет у такому аспекті виявляється дієвим інструментом впливу, діє шляхом поширення свідомо неправдивої та фальшивої інформації, чуток. Фейки справляють шкідливий ефект на людське мислення, порушують права людини.

При найгіршому розвитку подій інформаційний вкид сфальшованих фактів може призвести до несприятливих наслідків в політичному, соціальному та економічному житті конкретної країни, а навіть світу в цілому. У 2019 році Всесвітній економічний форум назвав дезінформацію однією з найбільших загроз сучасного світу [1]. Також треба пам'ятати, що брехливий контент, здатний призводити до нелогічних чи навіть деструктивних дій з боку певних соціальних груп та окремих осіб.

Використання фейків для впливу на масову свідомість є нагальним питанням для України, де точиться війна. У рази збільшилась кількість фальшивих новин у медійному просторі. Дослідники вважають, що для доведення фейкової інформації до громадськості, перевага, як правило, надається саме електронним медіа [2; с. 23]. У російських та українських Інтернет-ЗМІ регулярно з'являються неправдиві новини, спрямовані на зміну соціальних настроїв та зниження морального духу людей. Спотворена дійсність, яку створюють ворожі медіа та спецслужби, може являти собою як часткове перекручення фактів, так і повністю міфічні історії. В обох випадках фейки небезпечні.

Метою фейкових новин може бути: поширення страхів, панічних настроїв; пропаганда; піднесення бойового духу в аудиторії; створення конфліктів між різними верствами суспільства, етнічними групами; спонукання до певних дій, вчинків; розваги, кепкування, хейтинг; популяризація піар-акцій; популяризація джерела поширення; перемикання уваги від важливих новин; підготовка аудиторії до сприйняття подій, нових явищ тощо.

Фейкові новини можуть бути скерованими на військову аудиторію. Один із чільних принципів ведення війни – несподіваність. Вона часто досягається переміщенням і розташуванням сил оманливим для противника способом. Неочікуваність дій може бути реалізована через поширення фейкової інформації, котре особливо ефективно, коли ворог не вірить, що з ним може статися щось погане. Це трапилося з американцями, коли вони були захоплені зненацька в Перл-Харборі 7 грудня 1941 р. Тоді японці створили багато фальшивих радіоперемовин та новин, щоб замаскувати свої справжні наміри. У результаті японські військово-морські сили змогли пошкодити американські судна та вбити тисячі ворожих військових [3; с. 122-123].

Особливо небезпечними є фейки, які поширює особа або організація із високим рівнем довіри. Наприклад, діяльність Анатолія Шарія, який побудував кар'єру на створенні відверто неправдивих меседжів, що були спрямовані на деморалізацію українців, але при цьому до початку повномасштабної війни в Україні мав велику кількість підписників [5]. Такою особою може бути й політичний діяч. Так, у 2021 році Олександр Лукашенко видав фейк про нібито "мільйони голодних українців, які стоять на західному кордоні, вимолюючи шматок хліба" [6]. Або скандал, що псував імідж України та українського війська в умовах війни, пов'язаний зі звітами Amnesty international [7]. Проблема полягає в тому, що аудиторія довіряє авторитетам, а отже, навіть не намагається розібратися в питанні. Прибічники маніпуляторів вірять у фейки і охоче популяризують їх у своєму колі спілкування.

Не слід недооцінювати навіть найбільш очевидні вкиди, оскільки попри свій ірреальний характер та зазвичай аматорську манеру подачі, вони однаково здатні призвести до виникнення соціальної напруги, змін та трансформацій у суспільній думці. Згодом це може сильно дестабілізувати ситуацію в нашій країні. Додаймо, що ще до початку повномасштабної війни російські медіа вже досить часто поширювали брехливі новини про Україну та світ.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що тригерів, які призводять до широкого маніпулювання аудиторією, а значить, порушення прав людини в Інтернет-просторі, є багато. Значну роль у цьому відіграє як людська неухважність, упередженість та байдужість, так і недосконалість Інтернету. У деяких випадках причиною може бути й вміння авторів брехливої інформації вправно просувати свої творіння. Особливо ефективним у таких ситуаціях може бути схвалення фейків авторитетами, організаціями, урядами. Тобто тими, чиї ідеї поділяють значні маси населення.

Отже, випрацювання алгоритмів боротьби з маніпуляціями, фейковою інформацією в медіапросторі є частиною роботи з охорони прав людини. Насамперед це право на самовизначення, право на отримання інформації. Важливою є розробка дієвих механізмів відповідальності за розповсюдження неправдивої інформації, нанесення репутаційної шкоди, дезінформування аудиторії.

Список використаних джерел

1. \$78 млрд на рік: науковці підраховали економічні збитки, спричинені фейками [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://mbr.com.ua/uk/news/analytics/933-78-mlrd-v-god-uchenye-podschitaliubytki-prichinenye-feikam>

2. Черниш Р. Ф. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни / Р. Ф. Черниш // часопис київського університету права. — 2019. — № 2. — С. 109–114.
3. The spread of true and false news online [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.science.org/doi/10.1126/science.aar9559>
4. Черниш Р. Ф. Забезпечення інформаційної безпеки держави, як одна із складових перемоги у "гібридній війні" / р. Ф. Черниш // ждуд ім. І. Франка. — 2016. — № 11. — с. 23-24.
5. Yamin t. False news as an instrument of war / t. Yamin // Fake news. Institute of regional studies. — 2019. — p. 120-138.
6. Украинские войска размещали в северодонецке мины с мусором [електронний ресурс]. — режим доступу : <https://ria.ru/20220713/miny1802090268.htm>
7. Yaresko K. Information war and mission in profession of a journalist: the evolution of the world view of media students / Ivanova I., Prosiannyk O., Zyma O., Starkova H. // Intercultural communication — 2022. — № 7(1). — С.17- 20.